

TRAIAN DEMETRESCU



I N T I M



CRAIOVA

EDITURA LIBRĂRIEI SAMITCA & LAZAR

1892.

I
I

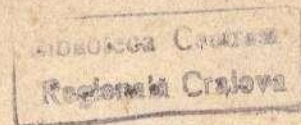
10268

DE ACELASI AUTOR

Cartea unei inimi, poezii (1887—1890) . . 3 lei.
Săracii (poemă) 50 bani.
Profile Literare 3 lei.

IN PREPARATIE :
Literatura și Democrația.

Craiova, Tipo-Litografia Națională Rălian și Ignat Samitca.



INTIM



Lui

D. Marescu.

PREFATĂ.

Am scris aceste pagini în cea mai desăvârșită singurătate. Ele cuprind senzațiunile și cugelările, pe care mi le-a deșteptat mediul Naturei, unde n'am trăit de cât în mine însu-mi.

Din aceste note risipite, am întocmit o carte.

* * *

Ași fi dorit să n'o public.

În timpul nostru, când altruismul omenesc începe să se formuleze într-o nouă evoluțiune socială, a preocupa lumea numai în jurul eului tău individual, mi se pare o vanitate ridiculă, o imoralitate chiar.

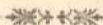
Dar aici se ivește o chestiune: dacă lucrarea mea, ar fi avut caracterul unei istorii, unei critice, unui roman sau al unei poeme, urma negreșit să păstrez un obiectivism, așa dupe cum l-a determinat știința estelice moderne.

Cartea de față însă, are un caracter cu totul intim. Ea este scrisă departe de lume, departe de zgomot, într'un colț de natură, liniștit și frumos, unde omul uită totul și căută a se regăsi pe sine.

Și dacă în aceste pagini, cititorul va afla unele din propriile lui senzațiuni și cugetări, aceasta îmi va fi singura iertare de-a le fi publicat.

Traian Demetrescu.

15 Septembrie, 1892.



5 Maiu. — Mi se pare peste putință să găsesc cuvintele adevărate, cari să întrupeze starea mea sufletească din clipele acestea. Simt un fel de extaz vag, o muțenie de gânduri nehotărîte, o uimire confuză, ca într'o contemplațiune dulce, înaintea unei icoane vechi, pe care ai păstra-o în amintirea unei mume religioase.

Singurul lucru ce mi se deslușește clar, e că mă aflu departe de oraș. Zgomotul nu mă turbură; nu mai văd ulița mur-

dară, plină de praf, de copii anemici și de burgheze prozaice, — uliță, ce a resfrânt ceva din tristețea ei în temperamentul meu. Mi-am luat rămas bun de la cărțile mele scumpe, am părăsit afaceri și prieteni, am fugit..... departe.

Aici, se trăește mai înțelept și mai liniștit. Mă ispitea zilnic nu știu ce nostalgie adâncă de singurătate, de odihnă, de uitare, — nostalgie pe care mi-o aduce tot d'auna cerul de Maiu. Nebuniile, luptele și decepțiile vieții te adâncesc către dorința, — dupe expresia sensibilului Goncourt, — «de vous retirer de tous et de toutes, et de vous réfugier dans une sauvage solitude».

Și am plecat.

Drumul a fost un farmec: câmpii verzi, — «raiuri de iarbă», dupe vorba plastică a țaranului, — văi adâncite în pace, dealuri cu înălțimi neturburate, ape, păduri, unde, — întrebuițând cuvintele poetului

Jean Rameau, — «omul nu îndrăznește să vorbească cu voce tare, unde vorbele omenesti sunt ca niște sacrilegii, unde abia poți să scoți câte-va șoapte nearticulate și de un lirism sălbatic, cum fac frații noștri cuminți: animalele».

Ciocârlii vesele zburau, cântând, ipnotizate de soare, ca niște adolescenți fermați de ochi de femei. Câte-un cuc mângâia, cu monosilabele lui triste, singurătățile crângurilor. Această pasere boiemă, care și părăsește grija puilor în cuiburi străine, are ceva din natura singuraticilor.

Către asfințitul soarelui, am ajuns.

De o cam dată, am căutat să mă împrietenesc cu câinii. Sunt foarte mulți: o societate de lătrători credincioși. Patria lor este curtea, de o întindere vastă, unde s'au născut și unde vor și muri. Infățisarea mea le produce oare care surprindere. Cei mai mici mă hămăie nervos; cei mai bătrâni rădică spre mine priviri serioase și mân-

dre. Le adresez tuturor cuvinte de simpatie și într'un minut mi se comunică aceiași simțire prin mișcarea coadelor. Această mișcare mi se pare mai sinceră de cât politețele noastre convenționale, une-ori atât de ridicule.

Intreb dacă sunt și pisici.

Un țeran îmi răspunde cu un zîmbet ironic: «Alea sunt lighioane violene». Cu toate acestea, plimbându-mă prin grădină, întâlnesc una de o rară frumusețe. Ai crede că e vr'o descendentă din minunata rasă a pisicilor de Angora. Voiesc s'o prind, mă apropiu de ea blând, cu vorbe de prietenie. Ea fuge, speriată. E o mizantropă.

Din grădină, îmi lungesc privirea către o vale depărtată, odihnindu-mi-o pe orizontul albastru și liniștit. Și atunci, îmi aduc aminte, ca de un cântec vechi, de versurile simple și idilice ale uitatului Deparașeanu :

Mie dați-mă valea verde
Unde pierde
Omul negrele gândiri,
Unde 'ți uiți de infamia
Și sclavia
Auritelor zidiri.....

Aproape de 'noptat, o ceată numeroasă de țigani nomazi poposesc în apropiere de curte, pe o miriște verde. E o priveliște originală : bărbați cu plete negre sau albe, căzându-le încurcate pe umeri și pe frunte; femei zdrențuroase, murdare, unele tinere, cu ochi ispititori de înflăcărați, cu dinți ce au străluciri de zăpadă; copii goi; căruțe trase de mârțoage obosite și lihnite de foame; câini, legați de căruțe, răsuflând greoi, cu limbile scoase; și un amestec confuz de vorbe, de țipete, de risete, — concert monstru care avea o notă de poezie barbară.

Târziu, nu se mai auzea nimic. Se ză-

reau numai cele din urmă licăriri ale focurilor, în jurul cărora își preparase cina lor de seară. Acum dormeau, mulțumiți și neturburați, unii sub corturi, alții pe pământ, cu fața spre stele.



6 Maiu. — Ziua e noroasă, puțin rece. Intêia sculare, la țară, surprinde ca cea mai plăcută noutate. În locul uruiturilor de trăsuri și strigătelor de la oraș, n'auzi de cât ciripirile paserilor zburând repezi pe la fereastră.

Mă duc să văd Oltul, care trece aproape de sat, cale de trei minute. Vântul de de câmp are o armonie ciudată. Dacă nu l' bagi în seamă, te supără; dacă îl asculți cu atențiune, ți se pare un grai vechi,

care ți-ar aduce aminte o poveste de de mult, aproape uitată. Nu înțelegi ce spune, dar te mișcă. Vîntul acesta evoacă vremuri pierdute, amintiri confuze.

Mă opresc în fața Oltului. El trece repede și mândru. Valurile lui au o vioiciune particulară, un ritm și o curgere ce ți sugestionează ideia nestatorniciei. Se duc grăbite și nepăsătoare.

Pe malul din potrivă, ochii mi se afundă într'o pădure deasă de sălcii. Aud triluri de privighietori și freamete de crengi pletoase.

De departe vine un fel de sonaritate vagă, ca o muzică a tăcerii.

Dupe amiază amicul meu *.* hotărește să mergem la vânătoare. În tot d'auna, am dezaprobat această crudă distracțiune a omului. Mi se pare o crimă, asupra căreia, bietele animale, aruncă o tăcere supremă, ca o iertare generoasă.

Pe drum, îmi aduc aminte de frumoasa

8 Maiă. — Camera mea are o înfățișare de cochetărie modestă. Abia de câte-va zile o locuiesc, și cu toate acestea m'am familiarizat cu ea, ca și cum ași fi cunoscut-o de ani întregi. E luminoasă, largă și curată. De la fereastră zăresc o parte din sat și câmpia ce se pierde în nesfârșitul zarei. Privind-o, mă gândesc la camera mea din oraș, și pare c'o vîd cu păreții ei posomorâți și reci.

O! anii mei petrecuți în această vechie

delicat și virginal. Ele imi amintesc pe unele domnișoare de pension, pe care le iubeam în anii mei de student. E atâta asemănare între o porumbiță și o domnișoară de pension..... când e nevinovată!.. Capetele acestor copile mi-au rămas în memorie, ca niște paste blonde. «On est poursuivi toute sa vie des têtes de jeunes filles qu'on a vues à seize ans», zice Ernest Renan, filosoful care a trăit atât de mult printre femei și preoți.



cor de femei turcoaise, însoțit de sunetul barbar al daralei, pe măsura unor lovituri ritmice.

Aceia ce m'a impresionat mai mult, au fost locuitorii turci. Pentru prima oară vedeam la un loc strănși atât de mulți. Stau grupuri, grupuri, prin cafenele, prin cârciumi, pe strade, fumând, vorbind rar, adânciți în calmul lor oriental. Câți-va m'au uimit prin frumusețea ochilor lor negri, de o melancolie liniștită, induieșători de triști.

Alții, strănși pe capul unei luntrii, ascultau o bandă de lăutari, privind tăcuți luciul mlădios al Dunărei. Era un tablou care te oprea în loc. Figurile lor palide, pozele lor de tembela visători, manea cântată prelung și plângător, păreau înfășurate într-o umbră de orientalism misterios, neturburat de rafinamentele civilizațiunii. În acest calm, în această lenevie molatecă, senină, în aceste cântece monotone

și sărăcăcioasă locuință părintească!..... O poemă dureroasă pe care am tipărit-o în muțenia păreților.

Aici, sunt ca un paj uitat într'un castel. Păreții aceștia nu 'mi spun nimic. Păreții unei case vechi au o limbă tăcută, pe care o înțeleg cei singuratici. Nimic nu este mai expresiv ca zidurile unei ruine. Cine nu rămâne uimit și pe gânduri, în fața lor!

Cât m'au impresionat de dureros bordeele țăranilor..... Aceste vizuini de pământ au o înfățișare de mizerie sfâșietoare.

Ele sunt ca niște monumente de umilință și sărăcie!.... Ele cuprind întreaga epopeie de suferință și degradare a proletarilor în opinci. Nimic nu protestează, cu o putere de justiție socială mai înaltă, în contra palatelor exploatare, ca aceste îngrozitoare cuiburi de mizerie!

Dinaintea lor am înțeles mai adânc visul acelor idealști generoși, cari plăzmuiesc omeniri viitoare, mai fericite și mai bune!...

Pe masa care scriu am câte-va volume din operele marilor scriitori socialiști. Stința, logica, dar mai ales altruismul lor, m'au cucerit de mult. Acești oameni au ceva de profeti, de vizionari sublimi.

Mă gândesc pios la toți acei oameni iluștrii, cari au visat fie-care o lume nouă. Mizeriile și suferințele acestei omeniri bătrâne, i-a îngrozit. Și fie-care au croit sisteme economice, plăzmuiri sociale, în care răul să nu mai poată intra.

Ei îmi par ca niște creatori, preocupați de același etern ideal: Fericirea!

Neliniștit de asemenea gânduri m'am dus pe câmp să recitesc câte-va pagini din Schopenhauer. Curiozitate psihologică: voiesc să văd ce impresie îmi va face acest filosof în singurătatea unei câmpii de țară, unde mă simt atât de liniștit. De câte-va zile, încep să simt instinctul de a trăi manifestându-și vechile lui puteri, pe

care un fel de diletantism rafinat de filosofie tristă începuse să 'l slăbească.

Natura e plină de voluptate: caldă și somnoroasă. În apropiere de un copac, unde m'am oprit să citesc, paște un cal. E slab, i se văd coastele, mănâncă rar, cu silă, are un aier de suferință, care te înduioșează, te atrage. Pentru cei care au suferit, chiar durerea unui animal are nu știu ce farmec de atracțiune mută. Și cei ce sufăr, se cunosc de mult: sunt frați.

Calul ridică spre mine ochii, — doi ochi bolnavi, de o melancolie profundă, umbriți de o resignație dulce. Mă privește și nu dă nici un semn de spaimă, sau de surprindere. De sigur, a înțeles că nu sunt un om rău. M'apropii, și 'l mângâi pe frunte, pe gât, pe pântec, îi vorbesc ca unui copil în leagăn. Ochii lui încep să exprime o mulțumire ușoară, — acea plăcere dulce și bine-făcătoare, pe care o simte ori-ce ființă sub farmecul unei mângâieri.

Acest cal slab, bolnav, uitat, poate că n'a primit în toată viața lui de cât lovituri de bice, injurături grosolane. Durerea de-a nu fi fost nici odată iubit și mângâiat, e poate cea mai grozavă durere.

Și printr-o ciudată iluzie, mi se pare, că mângâind pe acest nenorocit animal, cineva mă mângâie pe mine. Tot d'auna am simțit adânc nevoia unei îngrijiri delicate, unei afecțiuni sincere, setea unei atmosfere de sărutări, de consolări, de bunătate. Viața ar fi dulce dacă ne-am iubi tot d'auna. Iubirea ne face mai buni. Golul nepăsărei, frigul lipsei de mângâiere, care mă înconjură une-ori, mă întunecă, mă îndeamnă către o mizantropie eternă.

Unele mume, femei simple, crescute în prejudețiile familiilor burghieze, socotesc afecția maternă, prea mult arătată către copil, drept o *rușine*. «Aceasta îl rîzgâie». Și tot d'auna, iubirea lor către copii e închisă, discretă, adese-ori rece. Sărutările

lor sunt rari. Când am văzut un copil sărutat de mama lui, cu toată dragostea ei largă, necalculată, am simțit în mine nostalgia de sărutări materne, dureroase de adânci.

Și cu cât mă pierd în aceste reflexii, îmi reazi-mi capul pe coama calului. El stă liniștit și blând. În singurătatea nesfârșită a câmpului, suntem ca doi prieteni nenerociți care ne iubim.



10 Maiu. — Făcând o călătorie de plăcere într'un orașel de pe marginea Dunărei, am trecut prin comuna Islaz, — locul unde s'a proclamat revoluția de la 1848. Insera. Un vânt rece și puternic clătina grânele verzi, dând câmpului aspectul unei mări înfuriate. În aier se împrăștia un miros fraged de salcâmi înfloriți.

În uruitura monotonă a trăsorei, cuge-tam la nemuritorii luptători ai Revoluției. Numele lor îmi sunau în memorie ca niște

silabe dintr'o rugăciune cântată. Sonoritatea lor avea ceva sfânt.

La o cărciumă, un cimpoier cânta o doină de o melancolie uimitoare.

Seara m'am oprit în orașelul M. cu intențiunea de a mă plimba a doua zi pe Dunăre, până la Nicopoli.

Aci întâlnesc o frumoasă daneză, pe care am cunoscut-o, acum cinci ani, în casa unui ziarist din București, ce 'mi era prieten.

Era aceeași figură veselă, simpatcă, cu deosebirea că trecuse peste trei-zeci de ani, — vîrstă care începe să întristeze pe femei.

Am mîncat, am bîut și am ris împreună. Este ceva interesant în natura acestei femei, care 'și tarifează sărutările cu neapăsarea cu care un băcan își vinde icrele. Aci, de o expansiune copilărească, aci, posomorâtă ca un eremit. Schimbătoare aproape la fie-care moment, ea atrage ochii unui observator ca un fenomen psihic

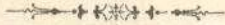
ciudat. O îndelungă pasiune alcolică o predispune une-ori către deliruri ușoare. Atunci plînge, devine de o blîndețe copilărească, și vorbește pios de muma ei.

Ii plac parfumurile. Măsuța ei este plină de cele mai felurite și scumpe parfumuri. Le aspiră cu un fel de nesațiu bolnăvicios. Într'însele găsește o voluptate bizară, care îi dă senzațiuni de extazuri lubrice, sau ceva asemănător cu somnul băutorilor de hașîș.

Are o creștere îngrijită și iubește poeziile triste. I-am recitat «L'hiver» de Raul Ponchon, o poezie atît de profundă în simplitatea ei, ale cărei strofe par niște suspine rimate.

De la sărutări nebune, trece brusc la un desgust amar; alte-ori vorbește de amoruri mistice. Și printre mîngâieri de femeie rafinată și spazme isterice, brutale, îmi povestea adolescența ei, — o adolescență îngrozitor de vițioasă.

Spre dimineață, căzuse într'unul din acele somnuri bestiale, pe care le-a descris atât de bine poetul Charles Baudelaire în versurile sale erotice. Fără să simtă, i-am sărutat o mână care atârna pe marginea patului, și am eșit în vârful picioarelor, ca dintr'o biserică unde s'ar fi citit o rugăciune tristă.



12 Maiu. — Subt praful de raze ale soarelui, Dunărea lunecă liniștit spre Mare. Pare că tănuște cu Vremea, tovarășea ei veche. Are o culoare de argint strălucitor și curge cu o înmlădiere leneșe. Și e de o fermecătoare atracțiune pentru cei visători și singuratici.

Insoțit de doi prieteni, m'am pus într'o luntre, destinată să ne ducă la Nicopoli.

Plutirea pe apă îmi umple sufletul de o reverie vagă, îmi dă senzațiunea unei

vieți noi și dulci. E un fel de uitare, de vis, în această legănare, abia simțită.

Orașul Nicopoli vine așezat pe dealuri și pe văi. Casele au un aspect de sărăcie și bătrânețe, ulițele sunt murdare, și peste tot domnește o inerție, o tristețe de cimitir părăsit.

Călare pe un măgar slab, și care avea nu știu ce aier de pesimism ridicul, am urcat dealurile ce conduceau la faimoasa cetate a Nicopolului. Giamiile în ruine, dărâmurile zidurilor, fărâmiturile ruginite de ghiulele, șanțurile adânci, evocau luptele sângeroase care avură loc aci în anul 1877, și păreau că schițează în aier pastele colorate cu sânge și fum.

Nici odată nu m'a cuprins mai adânc groaza rezboaielor, ca în mijlocul acestei cetăți în ruină. În depărtare, ochiul predomină câmpii întinse și păduri, care păreau pictate pe fundul albastru al orizontului. Și ușor, de o monotonică duioasă, s'auzea un

poveste a lui Turghieneff: *Potârnichea*, și de mărturisirea lui Lamartine, în care se vede mila și afecția poetului pentru nevinovatele paseri.

Amicul meu însă e un bun vânător și mai ales, e departe de a se înduioșa de asemenea pietăți..... poetice.

În mai puțin de o oră, cad moarte zece prepelițe. Unele expiră sub ochii mei. Sunt atins ca de moartea unor iluzii scumpe, ca de pierderea unor zile fericite..... Dar aceia ce mă mișcă mai profund, este un biet cinteț. Se așezase pe o ramură subțire. De-o dată cade la pământ, în grâu. Cu o clipă înainte, începuse să cânte. Cântecul acesta fusese ca o rugăciune de moarte.

Seara m'am dus să vizitez pătutul porumbieilor, paseri cari au ciocuri trandafirii ca niște guri de fecioare. E un popor întreg de porumbici și porumbițe albe, tot d'auna sentimentali. Porumbițele au un aier

și somnoroase, eu citeam înțelesul unei filosofii șceptice.

A'ți închide porțile minții la năvala gândurilor, a'ți umple imaginațiunea cu un neant de visuri nehotărâte, ușoare, a privi curgerea vremii cu seninătatea și nepăsarea de suflet a unui animal stupid și resignat, pentru acești oameni, este poate cel mai firesc deliciu de a gusta viața, privind-o ca pe un etern nimic.....

M'am reintors noaptea. Noapțile de primăvară au un parfum de iubire, au adieri ce sunt ca niște mângâieri misterioase; ele deșteaptă amintiri de fericiri uitate, și în tăcerea lor, îți place să șoptești nume de femei.

Din pulbera schinteetoare a stelelor se eteriza o lumină tainică, o lumină de vis, colorând valurile din jur cu o paliditate ușoară, și înfășura într'o umbră tristă, tot ce nu putea străbate ochiul.

Nu s'auzea de cât cadența lopeților și

un suspin imens, ieșit din adâncimile depărtărilor.....

Arborii de pe mal, pe care abia li zăream, lua înfățișarea unor nebuni, cari ridicau brațele, în deliruri, către cer. Câte-o pasere singuratică trecea repede pe deasupra apei, și 'i auzeam fâlfăitul aripelor.

Tăceam.

Natura, în timpul nopții, are un caracter filosofic, e ca o educatoare de conștiințe și sensibilități. Singur, în mijlocul ei, găsești cel mai neturburat prilej de a coborî în năuntrul sufletului. Ești ca într'un templu uriaș, unde ai intrat să te confesezi către tine însu-ți.



13 Maiu. — Ce schimbătoare e sensibilitatea omenească!..... Dar poate tocmai în această varietate a senzațiunilor noastre constă farmecul existenței, fără de care viața ar fi de o monotonie îngrozitoare.

M'am întors la țară cu un fond de optimism, pe care speram să 'l păstrez multă vreme. În timpul zilei am citit și am fumat ca un Sultan fericit. Plutea în aier o lene de vară care aduce visuri dulci și calde.....

Nici odată n'am simțit mai profund instinctul de-a trăi. Aveam în suflet nu știu ce inocență și naivitate de copil. Imi surideam mie însu-mi.

Către seară, m'am dus pe câmp. Sune-tul clopotului din sat s'auzea strident și vag..... Și mă opri, trist, în loc, înmărmurindu-mi privirile în apusul, care se colora cu o lumină murindă.

Vibrațiunea acestui clopot se răspândește, sub melancolia amurgului, ca un plâns depărtat, strein, duios..... Singurătatea se umple de o armonie sfântă, ce îmi străbate sufletul, ca un parfum de moarte.

Ideia nestatorniciei vieții mă neliniștește ca tot d'auna. Pământul pe care îl calc îmi amintește că 'i aparțin, și că odată acoperit sub țărână, e uitare, n'a fost nimic!.....

Nimic!.... Nimic!.... pare că suspină clopotul din sat; Nimic!.... Nimic!.... citesc în agonia razelor din apus.....

Neînțelesul vieții îmi apare dureros de ironic. Minciuna existenței noastre, deșărtăciunea iluziilor și luptelor pentru traiu, mă îngrozesc ca un mormânt deschis.

Intr'o zi, nu voi mai fi, iar Natura va rămâne aceeași : frumoasă, liniștită, nepăsătoare!

Și pentru întâia oară, simți un fel de ură adâncă contra acestei Naturi, aducându-mi aminte de versurile de un pesimism atât de mândru, ale poetului Alfred de Vigny :

Vivez, froide nature, et revîvez sans cesse,
Vous ne recevez pas un cri d'amour de moi!

Intru în casă și deschid volumul lui Sully Prudhomme (Stances et Poèmes). Intr'o inimă omenească și poetul ei cel mai intim, există o prietenie discretă, o înțelegere delicată, care te mângâie adese ori de trivialitățile și durerile vieții. Noi nu iubim de cât pe acei poeți cari se apro-

pie mai mult de simțirile și cugetările noastre. În ei, ne găsim întru cât-va pe noi.

Deschid la întâmplare volumul și citesc:

Ici-bas tous les lilas meurent,
Tous les chants des oiseaux sont courts:
Je rêve aux étés qui demeurent
Toujours.....

Ici-bas les lèvres effleurent
Sans rien laisser de leur velours;
Je rêve aux baisers qui demeurent
Toujours.....

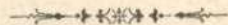
Ici-bas tous les hommes pleurent
Leurs amitiés ou leurs amours;
Je rêve aux couples qui demeurent
Toujours.....

Prin fereastra deschisă coboră o pace măiestoasă, și un vânt ușor aduce, din când în când, miros de iarbă.

Iar aceste versuri, recitate în gând, mă mișcă, mă uimesc, sub puterea unei melan-

colii nesfârșite. Cuvântul acela, atât de banal, atât de simplu: *Toujours*, capătă un înțeles mai profund de cât ori-ce cuvânt omenesc; pare un suspin monstru izbucnind din pieptul acestei umanități trecătoare, fragile, de o clipă. Și creare acestui cuvânt: *Tot d'auna*, nu este cel mai absurd, cel mai înșelător? Și cu toate acestea, nu 'l întrebuițăm mereu, în mărturisirile noastre de iubire, în jurămintele noastre de prietenie, în planurile noastre de aspirațiuni, de iluzii?

Vai! ce deriziune!.... Pentru ca să trăim, avem atâta trebuință de-a ne amăgi!....



15 Mai. — Cerul e de un albastru curat, ideal. E un cer care atrage ochii, îi fascinează, resfrânge în suflet ceva din seninătatea lui blândă. Depărtările lui melancolice îți zmulg confesiuni mute, se fac confidențele tale, și le spui prin extazuri îndelungi, aproape inconștiente, mărturisiri pe care le-ai ținut ascunse o viață întreagă. Acest cer pare că îți imaterializează ființa; are un farmec mistic, ceva care s'ar defini printr'o muzică vagă.....

Mă duc în *arie*, — o curte vastă, plină cu iarbă, — unde un cioban tânăr păzește vitele «boerului». Doresc să-l cunosc. Este adevărat că în cadrul sublim al Naturei, oamenii îmi par ca niște icoane monstruoase. Dar un cioban are ceva din sinceritatea și liniștea unui animal, cea ce îi dă o superioritate asupra oamenilor.

M'apropii de el. E sărăcăcios îmbrăcat, dar părul lui sălbatic, negru, căzut undulător pe umeri, îi idealizează figura. Are obraji bronzăți, ochii negrii, fără expresie, blajini ca ai unui vițel; gâtul viguros, pieptul plin, brațele legate într'o musculatură puternică. Ai crede că în această făptură calmă, virilă, nu e o fibră de nervi. În sufletul lui nu încolțește nici o umbră de dorință, de vis, de senzațiune. E liniștit, e senin, e blând, ca și cerul.

Obicinuit de mic copil cu Natura, el o privește nepăsător, și nu-i aduce un murmur de admirațiune sau de uimire. El o

iubește tăcut, fără fraze, și s'ar despărți de ea cu greu.

Intru în vorbă cu el. Il întreb dacă știe carte, dacă 'i plac fetele, dacă trăește mulțumit, și altele. Imi răspunde scurt, uneori, surprinzător de cu minte.

Convorbirea cu ciobanul mă farmecă. Ea îmi arată cât e de dulce și de folositoare vorba cu un țăran înțelept și sobru, și îmi amintește discuțiunile ridicule, artificiale, banale, cari turbură atmosferele orașelor, ca niște zgomote atât de deșerte.

Îi ofer țigări și mi le primește cu plăcere; apoi începe să 'mi cânte din caval.

E un artist. Cântecile lui au o duioșie care te leagă și 'ți deșteaptă amintiri de voluptate. Il ascult uimit. Câte-un bou ridică capul și se uită melancolic spre noi.

De aci pornim împreună pe câmp, în apropiere de o fântână. Fântânele, la țară, au un farmec poetic.

Spre neașteptata mea plăcere, întâlnesc

o societate de copii. Sunt patru: Bucur, Craiu, Ion, Radu, toți păzitori de cai. Ne facem șease.

Una din marele plăceri ale singurătății este și tăcerea. Aci vorba e un zgomot supărător, aci mintea găsește o odihnă binefăcătoare. Cu toate acestea, copii au un limbaj care încântă și interesează. Familiaritatea lor mă face să zimbesc cu o naivitate sinceră.

Se uită la mine cu atenție, mă întreabă cum mă cheamă: numele meu li se pare bizar; unul îmi ia ochielarii, îi pune pe nas, cei-l-alți rîd cu hohot, așa de comunicativ...

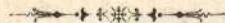
Petrec ca la un teatru.

Nimic însă nu 'i surprinde mai mult ca figurile colorate din «Gil-Blas illustré» pe care îl aveam în buzunar. Aceste portrete în ochii lor au o însemnătate uimitoare. Li se par minuni. De abia pot să 'mi potolesc risul. Văzînd doi inși care se sărută, ei esclamă: «Uite cum se giugiulesc!»; în

fața unui velocipedist, adaogă: «Umblă călare pe un *cal de fier*».....

Le dau tutun. Fumează cu o pasiune ce ar revolta pe marele Tolstoî. E singurul lor vițiu; o distracțiune de singurătate și mizerie. În schimb, îmi fac servicii: îmi aduc apă rece în urcior și îmi culeg flori. Îmi povestesc despre lupii «din zăvoiul de peste Olt», și îmi zic «vere» cu o intimitate nespus de dulce.

Și în clipele acelea, mi se pare că sunt și eu un copil nevinovat, bun, naiv, ca și ei.



17 Maiă. — Privesc, prin fereastră, fundul de dealuri cari apare într'o perspectivă aburoasă, sub melancolia depărtărilor albastre. E cald și liniște.

Mă simt ademenit de gânduri leneșe. Pacea și singurătatea încep să mă neli-
niștească. Ele îmi par ca niște armistițiiuri,
cari îmi prevestesc lupte viitoare mai crude
de câte cele cari le-am îndurat.

În tot d'auna m'am îndoit de liniștea
și fericirea cea mai sigură. O nenorocire,

o decepție, o turburare cât de adâncă, mă găsesc mai prevenit de cât fericirea cea mai mică. O iluzie nouă, o speranță, un vis de noroc, mă turbură. Deziluziile și scepticismul îmi sunt prieteni vechi; cu ei trăiesc mai liniștit

Să mă fi născut oare blazat, cu «o rană în suflet?» Iată o întrebare la care n'ași putea răspunde așa de lezne. Dar știu că în lupta vieții am venit puțin înarmat. De sigur, n'a fost să fac parte dintre învingători.

Și nu este oare marea cauză a nemulțumirii, a îndoelei, a tristeții noastre, tocmai acest dezacord între natura noastră prea fină, prea rafinată, prea bună, și natura mediului, adese-ori: grosolană, egoistă și rea?

Firește: această analiză este de un domeniu prea personal, pentru a putea fi generalizată. Cu toate acestea, cine știe dacă ea nu rezumă psihologia unor ca-

zuri izolate, cari alcătuiesc acea familie a blazaților de timpuriu.

Pentru a înlătura această intimă analiză, am trecut riul ca să mă împrietenesc cu singurătatea pădurilor. Intru, puțin sfios, pe sub o boltă de stejari bătrâni, și simt un fel de religiozitate de templu. M'afund liniștit pe cărări așternute cu covoare de frunze. E o tăcere care 'ți umple sufletul de un extaz, ce te fură. Peste tot, o sălbăticie măreață, ce te face să visezi la vremuri primitive, biblice. Din când în când, un fâlfăit de aripi, un țipăt de pasere, căderea unei crengi uscate, înflorează o clipă odihna maiestosoasă a copacilor.

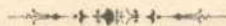
Nici odată n'am putut să 'mi definesc bine senzațiunile care le simt în singurătatea unei păduri. Ele sunt prea adânci, prea tainice, și mi se pare peste putință a le analiza, a le nota în vibrațiunea lor adevărată. Un pictor poate că le-ar traduce prin culori; un muzicant prin sunete; cu-

vintele le-ar falsifica. E un fel de abandonare, ceva ca o ispitire ușoară de mizantropie; o groază și un urît adânc de tot ce e lume zgomotoasă și banală; și evocarea unor figuri de femei iubite, în amurgul palid al amintirilor. Apoi: o uimire dulce, o liniște de suflet profundă,—uitare....

Ca niște note dintr'un cântec vechiu, ca niște adieri de poezie virgiliană, pare că pădurea îmi șoptește aceste versuri din dulcele Eminescu:

O! rămâi, rămâi la mine,
Te iubesc atât de mult!
Ale tale doruri toate,
Numai eu știu să le-ascult;

În al umbrei întinerie
Te asemăn unui prinț,
Ce se uită-adânc în ape
Cu ochi negri și cumiți.....



12 Maiu. — Azi am sîrșit, pe malul apei, ultimele pagini din «Manon Lescaut.» Reciteam acest cap de operă al lui Prévost, dupe zece ani. Când l-am citit pentru întâia oară eram student,—cu iluzii și idealuri.....

Și cum rămăsesem pe gânduri, mi se părea că apa îmi vorbește: «Nu te mira, tinere!..... Întru cât-va, ori-ce om este un *des Grieux*, și ori-ce femeie o *Manon*

Lescaut. Nu crede în statornicia pasiunilor; ele sunt ca și apele: trec.

Ideaturile se visează, nu se găsesc. Iubirea e cea mai serioasă afacere a vieții, dar femeile au descreditat-o puțin.

Inima e ca un instrument: lasă să cânte cu ea ori-ce femeie. Numai bagă de seamă să fie o artistă; o profană și-o va sfărâma.

Știu că te turbură mult faptul că Ma-non înșela pentru bani pe des Grioux, cel mai pasionat suflet de amant. Dar ce vrei? Luxul l-ați creat tot voi oamenii, el s'a transmis, ca un simț adânc, din generațiune în generațiune, și bietelor femei le vine greu să se lipsească de el. Fi sigur, dacă inimile voastre ar fi de metal, femeile v'ar cere că le prefăceți în..... bani.

Cu toate acestea, nu te desgusta de iubire: iubeste! Gloria cea mai eternă nu prețuește cât o clipă de iubire.

Și nu te îndoi un moment: iubirea este cea mai serioasă afacere a vieții.»

Așa îmi vorbea apa. Mi se părea o ciudată elocință: ironică și rece, ca și ea.

Când m'am întors acasă, am zărit lângă jghiabul unei fântâni o țărancă și un flăcău sărutându-se. M'am ascuns dupe buruieni să 'i privesc. Imbrățișerile lor erau lungi, de foc. S'au despărțit, șoptindu-și ceva.

Acești oameni se iubesc. Amorul lor e simplu, ca și ei.

Și sunt fericiți, poate tocmai pentru că nu înțeleg ce e fericirea.



19 Maiu. — Florile pe care le-am cules ieri, stau veștejite pe masa mea de lucru. Era un frumos buchet de trandafiri albi, — o poezie de petale.

Paliditatea lor seamănă cu figurile unor copile anemice. Lumina soarelui străbătând printr'un transparent verde, resfrânge asupra lor o umbră sfioasă și tristă, care le dă un înțeles de deșertăciune, de mormânt.....

Am cugetat adese-ori că s'ar putea scrie

o interesantă și frumoasă carte: «Psihologia florilor». Un observator genial și pacient, ar descoperi în ele un sistem nervos, o sensibilitate a lor.

Am băgat de seamă că florile de seară au o tristețe discretă, languroasă, ca niște ochi de femei cari au plâns. Să provie aceasta din cauza lipsei de soare, de atmosferă liberă? Sensitivile sunt ca niște inimi cari tremură și sufăr, subț atingeri brutale. Floarea soarelui trebuie să fie susceptibilă ipnotismului, dacă se întoarce mereu dupe astrul zilei. Zorelele, cari își deschid petalele numai în zori, și le închid în timpul soarelui, poate că au o afecțiune misterioasă pentru luceafărul dimineții, căruia numai lui își desfac sînul lor virginal. Nalba de câmp, cu florile ei mari și pembă, cu trupul ei înalt și mlădios, are în timpul serei, o paliditate de o finețe morbidă. Se impresionează ea, așa cum trebuie să se impresioneze o floare, de a-

cea melancolie vagă pe care o împrășteie amurgul?

În general, lucrurile mi s'au părut că exprimă dureri și melancolii aproape omenesti. Ca și cum aceste corpuri inerte ar avea un suflet. O cruce de biserică veche, înclinată într-o parte; un dulap cu cărți acoperite de praf și de fire de păiajen; un arbore tăiat, zăcând cu crengile întinse pe pământ; frunzele cari se scutură, toamna; o icoană cu zugrăveala ștearsă atârnată în odaia unei familii de săraci, o casă dărîmată; o candelă de mormînt, neagră de fum; etc. sunt atâtea lucruri cari au aspectul lor de tristețe particulară, ca și niște figuri omenesti.

Heine a concretizat această impresie într-o senzațiune tristă a odoratului: «Lumea are parfumul unor viorele uscate».

Această tristețe nesfîrșită, care se exală aproape din toate lucrurile din Natură, a dezvoltat adînc în mine simțul pietății și

al iubirei. Intre lucrurile din natură și inima mea sunt legături atât de profunde, în cât nu rare ori o frunză căzînd, un buchiet de flori vestede, m'au făcut să sufăr mult.

De sigur, o mare parte din pesimismul unui om provine și din această exesivă sensibilitate față de lucrurile din natură. Ele te mișcă, te preocupă, te neliniștesc. Din această cauză, adese-ori, sensibilitatea atinge un grad de dezvoltare aproape maladiv.

Acei cari privesc totul cu o desăvîrșită nepăsare, izbutesc să 'și ferească conștiința și sensibilitatea de multe simțiri cari turbură și fac să sufere. Aceștia poate că trăduc mai înțelept visul vieții, A căuta să analizezi, să înțelegi, să iubești prea mult lucrurile din natură, sunt poate cauzele cele mai directe ale multora din durerile noastre.

22 Maiu. — Am deschis fereastra și privesc cum plouă. Dealurile, ce se zăresc în depărtare, par învoalate într'un zăbranic plumburiu.

Imi place mult ploaia. Ea are o armonie a ei, un cântec particular, care te predispune către gânduri. În nopțile de toamnă, s'aseamănă cu o jale, cu un plâns omenesc.

Mă gândesc și lînez necontenit...

rea e un tovarăș de singurătate, și fumul ei are o retorică: Totul e fum!...

Marele Tolstoi vorbește rău de țigare și numește obiceiul fumatului o plăcere vițioasă. Vestitele sale articole asupra alcoolului și tutunului au provocat răspunsuri admirabile, cum e de exemplu acela al lui Dumas fils. Scriitorul rus afirmă că fumatul adoarme conștiința. Ei, da! pentru aceasta iubesc țigarea.

Am simțit tot d'auna un fel de recunoștiință, de iubire, pentru lucrurile cari îmi procură mângâieri.

Rousseau, în *Confesiuni*, ne spune că îmbrățișea arborii și plângea când se despărta de ei. Ii erau mai scumpi de cât oamenii, cari l-au făcut să sufere atât de mult.

Este adevărat că abuzul alcoolului poate deveni periculos, dar fumatul nu este un vițiu atât de grozav pentru a fi imoral, chiar întrebuințat fără măsură. Chimicii ne

dovedesc că tutunul conține otravă, dar visătorii afirmă că această otravă e dulce...

Am convenit că adoarme puțin conștiința. Și nu este aceasta o calitate? Dar nu sunt în viață minute când avem nevoie de uitare, de adormire, de ceva care să ne întrerupă raportul dintre conștiința noastră și realitatea dureroasă a vieții?

Noaptea, târziu, a început o furtună, care avea ceva din caracterul macabru al poveștilor lui Edgard Poe. Cerul se întunecă, întinderile depărtate, cu dealuri în fund, iau un aspect sumbru; și ca un gemăt surd, venit din adâncimi necunoscute, s'aude glasul confuz al Oltului, vuietul pădurilor din apropiere.

Pare o orgă uriașe psalmodiind un imn de mânie.

Simt tremurări de spaimă, — o spaimă de copil, cum le aveam odinioară, într'o cameră întunecoasă, când mama mă desliplea

de la sînul ei. O! am avut tot d'auna atîta nevoie de sînul unei mume!.....

Furtuna aceasta are încă o putere de evocație, ca unele pagini din genialele scrieri ale lui Dostoevsky. Ea îmi amintește figura simpatică și bolnăvicioasă a unei germane, pe care am cunoscut-o în casa unui prieten. Citise mult, vorbea puțin, era străină în țara noastră și cânta la clavier, cu o rară măestrie.

Am auzit-o o singură dată cîntînd *L'orage* de Weber, — armonie imitativă, unde s'aude căderea ploii, urletul vîntului și rugăciunea sfioasă a unui păstor. E o cascadă de note, aci, de o sonoritate puternică, zgomotoasă; aci, de o delicatețe blîndă, de o tristețe mistică.

Am înțeles atunci că nimic nu tîlmăcește mai adînc sufletul omenesc ca muzica. *Furtuna* lui Weber nu era chiar povestea aceluia suflet de femeie pribeagă și atît de nenorocită?

24 Maiu. — De dimineață am fost sculat de zgomotul unei trăsuri trasă de patru cai cu clopote. Un prieten, dintr'un sat vecin, însoțit de un tîner necunoscut, venise să mă vadă. Am hotărât să dejunăm împreună. Prietenul meu are un spirit viu și glumeț. De cîte ori îl întîlnesc trebuie să rîd. Eu iubesc mult pe acei care mă fac să rîd.

Despre tînerul necunoscut aflai că abia de o săptămână ieșise dintr'un ospiciu de

sănătate. Grație unei serioase îngrijiri a doctorului, se tămăduise puțin. I se recomandase liniște și distracții.

Îl privi cu atenție: nebunii mă interesează mai mult de cât oamenii cu minți. Era tăcut, palid, și avea une-ori gesturi de o stângăcie bruscă și nervoasă. Câte-o dată, își rezema fruntea de mână și suspina lung. Avea ochii albaștrii, mari, plini de o tristețe turburată.

Dupe dejun, am vorbit despre femei. El a cântat câte-va romane vechi, cu o voce puternică și tremurătoare. Apoi m'a rugat să 'i recitesc versuri. I-am recitat :

O! mamă, dulce mamă, din negură de vremi,
Pe freametul de frunze la tine tu mă chemi.....

de Eminescu; și

«A fost, a fost»..... încep tușind
Povestile bătrâne,
A fost, a fost, zic povestind
Eri dor, poveste mână.

de Theodor Șerbănescu.

Mi-a mângâiat părul cu mâna și s'a uitat la mine dulce.

Seara au plecat.

Târziu, m'am dus pe câmp, urmat de *Cerber*, un câine bătrân, care mă însoțește în toate plimbările mele singuratic.

Noptile de Maiu au o suavitate femină. Stelele tremură ca niște ochi voluptoși; luna are melancolia unui profil de poet; iar vîntul, ce vine din depărtările câmpului, aduce miros de fân cosit.

Nici odată nu simt mai adânc singurătatea sufletului, ca în nopțile acestea.

Și une-ori, farmecul lacrimilor mă induioșează, ca amintirea unui cântec de leagăn.

Senzație ciudată!..... pe care poetul Haraucourt a exprimat-o într'un vers admirabil:

Moi qui pleure tout seul quand les nuits
sont trop belles.....



27 *Mainu.* — Ami, je suis la Solitude !
pare că îmi șoptește, în fie-care zi, singu-
rătatea, cu care m'am obicinuit ca cu o iu-
bită de demult. Și acest simplu vers din ves-
tita «Noapte de Decembre» a lui Musset,
amintit în aceste locuri tihnite și sălbatice,
câștigă o tristețe ce te înclină către un
extaz, către un plâns sfișietor..... Atinge
sensibilitate în fibrele ei cele mai fine, cele
mai delicate.....

Obosit de zgomot, rănit de decepții, su-

fletul nostru dorește adese ori egzilul unei singurătăți eterne. Dar mai târziu chiar această singurătate devine o durere.

Un mediu social aspru, înăbușește aspirațiunile și sentimentalismul unui suflet superior și nobil, neocazionându'i mijloacele de a le manifesta. Intre acel suflet și mediul social se stabilește un dezacord trist.

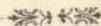
Din potrivă, într'o singurătate liniștită și blândă, sufletul redevine încrezător, iluzionist, și resimte nevoie de a'si înaripa vechile lui aspirațiuni. Ei bine, această influență a singurătăței nu crează o nouă îndoială, o nouă temere, pentru pierderea acelorași aspirațiuni?

Iată, în adevăr, ce încerc de cât-va timp, aici.

În lupta grea a existenței, începusem să mă obicinuesc cu lipsa iluziilor, și 'mi adormisem sufletul sub paza unui scepticism înțelept. Retras în singurătate, simt plăcerea de a retrăi cu vechile mele iluzii.

Știu bine că le voi pierde din nou, — și tocmai această prevedere ia fondul unei dureri, de care încep să mă tem.

Și a avea cât de puține iluzii, nu este una din înțelepciunile vieței?



28 *Maiu.* — Adese-ori mă simt uimit sub tăcerea ce predomină colțul acesta de Natură, mai ales în orele triste, când cele de pe urmă raze ale zilei se sting. E o tăcere atât de desăvârșită, atât de adâncă, în cât ai putea s'auzi ecoul unui suspin, cum zice așa de poetic marele Flaubert.

Această tăcere îmi inspiră o educațiune sentimentală. Ea este ca o lecție filosofică ce mă învață a'mi exila sufletul în propria lui

tăcere, pentru a-l feri de trivialitățile și răutatea existenței exterioare.

Această tăcere îmi amintesc încă, unele frunți de cugetători, unii ochi de femei, în care se lămurește, în mod vag, o liniște senină, sub care se ascund adâncimi de suflet necunoscute.

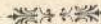
Când mă obicinuiesc prea mult cu ea, pare că împrumut ceva din sălbaticia și profunditatea ei. Are nu știu ce asemănare cu somnul copilăriei, aromit sub farmecul basmelor; sau cu somnul morței, umbrit de aripele eternității.....

De câți-va ani, mă gândesc ore întregi, aproape în fie-care zi, la Fericire și la Moarte. Una mă face șceptic, cea-l-altă trist.

Aici, în acest colț intim de singurătate, uitasem Moartea, crezîndu-mă fericit.

Fericit, cum? Nu caut să mi-o lămuresc: pentru fericire nu sunt cuvinte; dar mi-am dat seama că în mine simțul de

liniște, de cugetare, de iubire simplă și singuratică, fiind mult desvoltat, mă face inaccesibil lumii și mișcărilor din orașe. Și a reintra din această tăcere iarăși în lume, e o durere mare.



4 Iunie.—Am pornit, cu fața în soare, cu pîrul în vînt, însoțit de un ciomag lung, — o creangă de anin, — pe malul apei, pe cîmp, prin grâu, pretutindeni. E un elan, un amestec de entusiasm, de adorațiune, de recunoștință, pe care așî voi să 'l arăt Naturei, ca o mărturisire de iubire nețăr-murită. Și simt, ca un puternic simț al eredităței, transmis de cine știe câte ge-nerațiuni, o adorațiune de ceruri, de pă-

crezut tot d'auna că s'ascunde umbra mea de fericire pământească.....

Apele îmi șoptesc aiurări de ducă, nostalgii de depărtări; vîntul îmi aduce miros de păduri, visuri de codru, de singurătăți necunoscute; paserile se urmăresc amorzate, cu ciripiri vesele; un pitpalac suspină, ascuns în grâu; cerul îmi zîmbește cu surisuri albastre; soarele îmi înflăcărează obrajii.....

Din vreme în vreme, mă odihnesc pe pământ, mă întind pe el, îl ating cu capul, închid ochii, visez.....

Fac proiecte bune: hotărâsc să nu mai revin în lume, să rămân aici tot d'auna, lângă iubita mea Natura!

Întind brațele, ca și cum ași voi s'o îmbrățışez adânc, și cu buzele ce 'mi tremură îi șoptesc cu un glas duios, zmulș din tot sufletul meu: te iubesc..... te iubesc.....

Obosit de umblet, m'am abătut într'o cârciumă din sat, — încăpere cu patru pă-

reți murdari și afumați, cu tavanul scund, făcut din bârne, prin ale căror unghiuri păiajeni și-au țesut pânzele lor violene. La o masă rotundă și soioasă, un țăran bea rachiu dintr'o oală, scupă des și silnic, fumează dintr'o lulea aproape stinsă, și vorbește din când în când, singur. Cămașea abia i se mai ține pe umeri, e zdrențuită și nespălată; părul îi cade încurcat pe frunte, iar în ochi îi lucește ciutat o rază slabă de conștiință, care îi luminează puțin întunericul vieții. E o figură de proletar, îndobitocită de beție și de mizerie. M'ățez de-o parte să 'l privesc și să 'l ascult.

Cârciumarul îmi spune la urechie: «Un stricat, Domnule! un bătut de D-zeu!..... Un leneș!..... nu muncește..... își bate nevasta..... și bea toată ziua».....

Ah!cârciumarul acesta moralist mă revoltă!

Bețivul vorbea: «Hei!.... ași fi fost de mult la cimitir, dacă n'ași bea!.... Beau ca să uit..... ca să 'mi ard sufletul..... Știu eu

că copii îmi plâng la uşile străinilor.....
 Dar ce să fac? S'o îndura Dumnezeu de
 ei!.... Eu m'am ticăloşit..... Beau ca să uit.
 Alt-fel, aşi fi fost de mult la cimitir.....»

Cuvintele acestui desmoştenit, mă atingeau ca o poveste plângător şoptită. Ele îmi evocau poema umiliţilor, ale căror vieţi alcătuiesc un lung şir de muncă, de nevoi, de sărăcie. În simplitatea lor amară, ele păreau ca o dureroasă pagină din istoria neagră a poporului desmoştenit şi exploatat.

M'am sculat să plec, şi ridicând ochii către beţiv îl văzui plângând. Ca şi cum îmi înţelege gândurile mele de pietate mută.



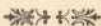
10 Iunie.—Pe malul Oltului, spre seară. Se lasă o pace blândă şi tristă, ceva ca liniştea din năuntrul unei biserici vechi. Chiar apa curge mai leneş, pare că se înmlădiază ca un braţ voluptos pe sub umbra adormită a sălcilor. Se aude piuitura cristalină a priveghitorilor; fluieratul lung, tremurător, ca un solo de jale, al turturelelor; basul monoton al boului de baltă, şi un cuc singuratic silabisându-şi numele.

Luna plină se ridică încet, dând singurătății un farmec de pustiu virgin.

La douăzeci de pași de mine, o țărancă, mânându-și două vaci sătule de iarbă, se oprește pe mal, cercetând un drum de trecere prin apă.

Îi înțeleg gândul: vrea să 'și ducă vitele în zăvoiul de pe cel-l-alt mal. Și spre surprinderea ochilor mei nerușinați, privesc cum își desprinde betele, apoi fusta, și ridicându-și cămașea până la sin, intră după vaci în apă. Ori cât mă silesc să văd mai bine, abia deslușesc rotunzimea bronzată a șoldurilor, pe care valurile i le atingă cu înfiorări voluptoase.

È un tablou: vacile pășind greoi și agale, urmărite de o țărancă care 'și arată goliciunea trupului, subț lună. È o idilă, un pastel de o gingașie clasică.....



15 Iunie. — Mă întâlnisem de câte-va ori, pe când umblam singur prin păduri, cu o țărancă tânără și frumoasă, uitându-se la mine adorabil de rușinos, și grăbindu-se să ducă mâncare ciobanilor.

De astă dată, cum stam pe brânci, la umbra unui copac, o zări de departe și o chemai. Simțeam o nemărginită nevoie de a încerca acel farmec înfiorător pe care îl împrăștie apropierea unei femei.

Veni cu oare-care temere, Purta o îm-

brăcămintă simplă și vechie; picioarele îi desculțe erau asprite de pământ, dar se prelungeau de la glezne în sus într'o rotundime albă ce se desvolta treptat către șolduri; printre gene strălucea nu știu ce umezeală dulce de ochi plânși și triști; sînul avea o tremurare de val plin; și toată figura ei rotundă, albă, avea o nuanță de bronz, ce 'ți amintea unele profile rustice din poemele poezilor pastorali.

Era femeia unui podar, «om rău, care o bătea și o părăsea cu lunile».

Se așeză lângă mine cu încrederea unei prietene de demult. De sigur, trebuie să'și fi zis: un om care umblă singur prin păduri, citește cărți, mângâie câinii și stă ore întregi s'asculte freamătele frunzelor, — nu poate fi un om rău.

Lângă această femeie simplă, fără nervi bolnăvicioși, în care singele curgea bogat și viu, lângă acest corp curat și cald, simțurile mele, blazate de deboșeriile orașelor,

tremurau sub o vibrație de voluptate, necunoscută până atunci.

Dupe câte-va vorbe, când izbuti să mă fac plăcut acestei țărance, înțelesei că în inima cea mai simplă, ca și în cea mai rafinată, există o aspirație vagă către fericiri mai pre sus de cât mulțumirile traiului comun.

Culcai capul în poala ei, și închisei ochii, ca și cum ași fi voit să visez. — Ea începu să 'mi resfire părul.

În clipele acelea, toată firea mea sensibilă se confunda într'o reverie nehotărîtă, unde părea că se deslușește un regret amar de-a nu putea să 'mi statornicesc toată viața în cadrul acestei naturi, lângă o femeie simplă și bună, ca o inimă de copil. Cum? pentru unii oameni nu este cu puțință să 'și realizeze nici visurile lor cele mai modeste, cele mai nepretențioase?

Ea păru că 'mi înțelege neliniștilele mele gânduri, și îmi zise zîbind:

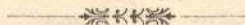
— Eu vreau să 'mi vorbești.....

În acest cap frumos părea a se ascunde o rază de inteligență, care n'aștepta de cât mijloacele care să'i prilejească o dezvoltare largă. Am înțeles-o aceasta din multe din vorbele ei înțelepte și din o manieră, aproape fină, de a mă privi adânc în ochi.

Câte-odată zîmbirile ei semănau cu irizarea unei petale de trandafir pe care au căzut boabe mari de rouă.

Nimic cochet, nimic artificial, în această fire francă și simplă. Într'un salon ea ar fi părut o figură stângace, ridiculă; dar în cadrul Naturei, din care nu ieșise nici odată, era ca o făptură din bazme.

Și pentru că arătam o frică de copil, ca să mă întorc în sat, în noaptea aceea am dormit..... nu știu bine: într'un palat sau în bordeiul ei.



22 Iunie. — Mă urcasem pe o movilă singuratică, pentru a privi, de la înălțime, depărtările misterioase ale orizontului, cari mă impresionează tot așa de adânc astăzi, ca și în copilărie.

Era în apus. Soarele se înflăcărase, împrăștiă o agonie de lumină, ce se stingeă cu încetul, și se cobora treptat să dispară dupe vârful unor plopî înalți. Avea melancolia unui suspin, unui adio prelungit.....

Apusul lasă în unele suflete o tristețe,

care le urmărește, le turbură, ca notele de la sfârșitul unui cântec funebru. Și ori cât de banală ne-ar trece ziua, totuși, apropierea timidă a nopții are un farmec nou.

Priveam adânc. Se lăsa o pace blândă peste miriștile întinse, ca o aripă uriașă. Apa, strecurându-se printre zăvoaie, îmi apărea ca o fâșie imensă de mătase albă. Cărduri de țărani se întorceau obosiți, cu coasa în spinare, de la muncă. Iar pe sus, convoiuri lungi de ciori, se afundau către păduri....

Am stat așa până târziu. M'am întors acasă, cu ochii către cer pe care l-a iubit atât de mult nefericitul Tasso și l-a descris adese-ori tot atât de maestru ca și genialul Dante. Avea un senin care îți fermeca ochii, îți limpezea sufletul. Un pictor l-ar fi zugrăvit, zîmbindu'i; o femeie, subțel, ar fi cugetat la poezi și amănți.

Nu puteam să dorm. Luna bătea în fereastra mea și îmi umplea odaia cu o vă-

paie misterioasă. Guy de Maupassant reproduce în opera sa intimă *Sur l'eau*, cuvintele unei femei inteligente care îi spunea că influența lunii asupra craniului omenesc e mult mai periculoasă de cât influența soarelui. Acest lucru l-am remarcat adese ori.

Luna ne ajută să iubim, ne deschide o sete nepotolită de a fi fericiți, ne face puțin nebuni. Nimic nu se armonizează mai desăvârșit cu natura omenească de cât ea: e tristă când suntem triști; e veselă când suntem veseli.

Încerc să mă culc, dar razele ei îmi cad pe căpătîiu, pe frunte, în păr. Pare că le simt. Sunt ca niște atingeri de degete fine, ca niște adieri «care ar fi blonde» cum zice François Coppée.

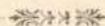
Mă scol și îmi reazi-mi fruntea de gratia ferestrii. E o tăcere uimitoare, ceva ca într-o stepă unde n'ar exista nici o urmă de viață. Ochii mi se adâncise în imensi-

tatea pierdută a câmpului, fără să deslușească nimic. Stelele, stinse de lumina lunii, nu se zăresc în nici o parte. Abia o mișcare de zefiri dulci, îmi recoresc, sfioși, fruntea.

Și din toată această singurătate, se desprinde o tristețe largă, nesfârșită, ca parfumul unor sălcii de cimitir, care îmi amintește atâtea iluzii moarte, risipite ca o țărână în penumbra nehotărîtă a trecutului. Eterna jale de cele rămase în urmă, de vremurile duse, revine și acuma pe ritmul unor suspine tânguitor de amare. Par'că ași voi să mă întorc înapoi, să reîncep aceleași drumuri, să întârziez cât mai mult de sfârșitul neînțeleș al vieții; iar când îmi dau seamă că această dorință e o nebunie vecinic nerealizabilă, înmărmuresc de spaimă.....

Nici odată n'am simțit mai profund, mai dureros de sincer, fragilitatea și nestatornicia vieții omenеști față de eterna fru-

musețe și armonie a Naturei. Și când, neliniștit de aceste gânduri, ridicai din nou ochii spre lună, mi se păru de astă dată, că îmi suridea înfiorător de ironic.....



5 *Iulie*.—Cerul e pătat de nori subțiri, ce par ca niște insule albe călătorind în spațiu.

Nimic nu 'ți deșteaptă mai adânc doruri de ducă, nostalgii de depărtări, ca acești frumoși nori de vară.

Li privesc, culcat pe nisipul de la malul apei, ca un nebun care s'ar uita fix la vedeniile minței lui.

Ași voi să vorbesc, să cânt, să plâng, să rîd, dar lipsește cine-va,—nu știu cine,

—care să mă asculte, să mă vadă, să mă înțeleagă, să mă iubească.

Nu pot de cât să mă izolez în mine însumi, să cuget,—și pare că mi-e frică de cugetarea mea.

E o durere, pe care a-și numi-o: «singurătatea sufletului».

În lume simt mai rar această durere; în mijlocul Naturei ea îmi revine tot d'una.

De sigur, aproape în ori-ce suflet omenesc se află un fond curat de iubire care se păstrează pentru un alt suflet; o iubire care e mai senină, mai ideală, de cât iubirea egoistă, iubirea de sine; și când nu întâlnim acel suflet, pentru care păstrăm această iubire, — sufletul nostru rămâne singur.

Această singurătate este poate una din marile cauze ale tristeții noastre.

Unii mor din cauza ei,—Werther a dovedit-o; alții devin mizantropi sau sceptici, dupe cum o dovedește o mare parte din

ținerimea de azi,—o ținere palidă, sensibilă, fără entusiasm.

Dar pentru ce această nevoie a sufletului nostru de-a se uni cu un altul, de-a ieși din propria lui singurătate?

Frica de moarte,—instinctiv,—ne stăpânește pe toți. Ideia distrugerii, pieirei finale, e poate cauza acestei nevoi a sufletului nostru de-a nu fi singur, de-a se continua în amintirea unui alt suflet.

În vreme ce 'mi treceau prin minte aceste reflexiuni, soarele nuanța apa cu o culoare de argint strălucitor, ca și cum ar fi voit să amestece în cântecile undelor armonii de raze.

Și nu știu pentru ce,—plângeam.

În satul C..... 1892.



Biblioteca Centrală

ERATA

La pagina 31, în loc de *plângător*, să se citească: *plângător*;

La pagina 38, în loc de *coboră*, să se citească: *coboară*;

" " 51, " " " 17 Maiu " " 18 Maiu;

" " 52, " " " cere că le prefăce-ți, să se citească: cere să le prefăceți.